Ústecká sklárna

Kolem poloviny 19. století byla započata proměna Ústí nad Labem, kde se z menšího města nevelkého hospodářského významu začala rodit skutečná průmyslová metropole severozápadních Čech. Výhodná poloha na křižovatkách nových dopravních cest, kterými v té době byly nejen řeka Labe a rakouská státní dráha. Co však ale město také předurčilo k obrovskému průmyslovému rozmachu, byla blízkost hnědouhelných pánví. V okolí Ústí nad Labem, ale i v jeho centru, tak vyrostlo množství významných fabrik a podniků, přičemž mezi ty nejdůležitější bezpochyby patřil *Rakouský spolek pro chemickou a hutní výrobu* (Österreichische Verein für Chemische und Metallurgische Produktion). Ten byl založen v roce 1856 s ambicemi stát se největším chemickým podnikem v Rakousko-Uhersku, potažmo ve střední Evropě a s jeho počátky bylo spojeno mnoho zvučných jmen z okruhu tehdejších šlechticů, bankéřů a průmyslníků, kteří poskytli kapitál potřebný k výstavbě velkoryse založené chemické továrny. Spolek nejprve produkoval především sodu, kyselinu sírovou a chlorovodíkovou, sulfát, chlorové vápno, a zejména pak zboží prodávané v tekutém stavu, jenž vzhledem ke své povaze vyžadovalo spolehlivý skleněný obal. Byla to právě potřeba velkého množství demižonů, která zapříčinila rozhodnutí o založení blízké sklářské huti, která by se soustředila výhradně na výrobu obalového skla. Za tímto podnikatelským záměrem stáli lidé z okruhu tehdejšího dlouholetého ředitele Spolku, německého chemika a velmi schopného člověka, Maxe Schafnera (1830-1906). V roce 1871 tak byla založena *Rakouská společnost skelných hutí* (Österreichische Glashütten Gesellschaft).

Výstavba začala na jaře následujícího roku a byla situována na pozemcích západně od chemické továrny. Navržena byla velmi velkoryse, protože se již od počátku počítalo s výrobou běžného obalového skla, které v této době zažívalo velký rozmach a po němž spolu s novými hygienickými standardy strmě stoupala poptávka. Výroba v ústecké sklárně byla započata v roce 1873 a do provozu zde tehdy byla uvedena první vanová pec na našem území. Tato zcela zásadní technologická novinka byla otápěna generátorovým plynem vyráběným ve vlastní plynárně. Většina kvalifikovaných pracovníků musela být do nové sklárny importována, asi ze dvou třetin zde pracovali němečtí skláři z Porýní, zbylou třetinu pak zastoupili čeští dělníci z Ústí nad Labem a jeho okolí. Demižony a lahve nejrůznějších tvarů a barev se zde foukaly nejprve ručně do forem. Produkce stoupala a s ní i počet zaměstnanců, po prvních deseti letech fungování huti už objem výroby činil něco kolem 15 milionů lahví za rok a dělníků zde pracovalo asi šest set padesát. V tomto období byla sklárna patrně největším podnikem svého druhu v Rakousko-Uhersku, tedy až do chvíle, kdy ji na počátku osmdesátých let 19. století předstihla konkurenční sklárna Friedricha Siemense vybudovaná v Novém Sedle u Lokte. Rozmach ústecké lahvárny však i přesto pokračoval. Ke konci století už sklárna zaměstnávala téměř tisíc zaměstnanců, pro něž byla v těsné blízkosti sklárny vybudována dělnická kolonie s kaplí. V produkci sklárny stále dominovaly demižony a lahve, ke kterým však přibylo také osvětlovací sklo registrované pod ochranným názvem Monopol. V dobovém katalogu výrobků z roku 1900 pak bylo možné najít další bohatý doplňkový sortiment obsahující především rozmanité výrobky stolního či chemického skla.

Důležitým mezníkem ve vývoji ústecké sklárny se stal rok 1907, kdy ji prostřednictvím většinového odkupu akcií získali tepličtí Mühligové, velmi progresivní rodina sklářských podnikatelů, v jejichž držení se nacházela například továrna na tabulové sklo v Řetenicích či sklárna v Hostomicích. V té době již měla ústecká sklárna sklady a obchodní zastoupení ve všech větších městech monarchie. Objem produkce s převážně ruční výrobou a na různých poloautomatických strojích už pomalu neměl kam růst, ale potřeba obalového skla byla stále vyšší. O zásadní změnu v dějinách sklářství se postaral americký vynálezce Michael J. Owens, který v roce 1905 sestrojil prototyp prvního zcela automatického stroje na výrobu lahví. Mašina, která nesla jméno svého strůjce byla schopna nasát sklovinu, vytvarovat tělo lahve, poté její ústí a vyrobit tak od začátku do konce celou lahev. Tento převratný vynález schopný vyrábět obrovské série lahví rychle a efektivně bylo potřeba dostat do Evropy, a tak za tímto účelem

vznikl evropský lahvařský kartel, který měl za cíl dát dohromady potřebný kapitál ke koupi licence. Ústecká sklárna nemohla pochopitelně v kartelu chybět a svůj první Owens zprovoznila v roce 1913. K výrobě menších sérií lahví však nadále využívala francouzský stroj Roirant či stroj vlastní konstrukce s názvem Lagena, který si v Ústí patentovali krátce po první světové válce. Pro výrobu demižonů a dalších individuálních zakázek se pokroku navzdory v ústecké sklárně i nadále využívalo ruční výroby, která tak přežila až do počátku druhé poloviny 20. století.

První světová válka přinesla zpomalení hospodářského růstu ústecké sklárny a následný rozpad Rakousko-Uherska, potažmo jeho trhu, měl také negativní dopady na obchod se sklem. Na vznik samostatného Československa reagovali Mühligové přejmenováním sklárny na *Union, akciová společnost sklářských hutí v Ústí nad Labem*, čímž se do názvu dostalo slovo Union, které v označení podniku v různých variantách přežilo až do uzavření provozu. V roce 1924 se pak Mühligové rozhodli začlenit dosud samostatnou ústeckou sklárnu do své akciové společnosti *Mühlig Union a.s.* se sídlem v Teplicích. Podnik se pomalu dostával z poválečných nesnází, Mühligové spustili investice do modernizací a výroba směřovala jak na vnitřní trh, tak na export do celého světa. V průběhu 20. let 20. století byly do provozu uvedeny další tři lahvové automaty Owens. Objem produkce se stále zvyšoval, a to až do počátku 30. let, kdy ústeckou sklárnu zasáhly dopady velké hospodářské krize. I přesto, že se Mühligové rozhodli uzavřít sklárnu v Hostomicích a její výrobní program přesunuli do Ústí, byla sklárna nucena propouštět své zaměstnance. Další krize přišla spolu s mnichovskou dohodou a následným vypuknutím druhé světové války. Němečtí zaměstnanci byli nuceni narukovat a nedostatek pracovních sil tak byl řešen nasazováním válečných zajatců. Poměry ve sklárně potažmo zajateckém táboře byly obecně velmi nevyhovující, což dokládal i smutný fakt, že zde v průběhu války více než třicet zajatců zemřelo. Výrobu sklárna udržovala i ve válečném stavu, do programu se dostali mimo jiné i obligátní zavařovací sklenice, které byly v době nouze nedostatkovým zbožím a které sklárna přednostně prodávala svým zaměstnancům. Výpadky ve výrobě způsobily v samém závěru války bombardování spojeneckých vojsk, kvůli nimž musely být zastaveny tavící agregáty na bílé a později i barevné sklo.

Poválečnou výrobu se podařilo rozjet 26. června 1945 a to i přes fatální nedostatek pracovních sil. Odsun německého obyvatelstva způsobil ztrátu kvalifikovaných pracovníků, s níž se podnik potýkal ještě řadu měsíců. Dosavadní majitelé sklárny, bratři Mühligové, byli pro své odborné znalosti vyjmuti z odsunu a v nově vzniklém národním podniku Mühlig Union tak dále působili jako zaměstnanci. Následovalo množství reorganizací a ústecká sklárna se tak mimo jiné dostala do společnosti dalších velkých lahváren, jakými byla sklárna Rudolfova Huť v Dubí a nebo sklárna v Novém Sedle u Lokte. V 50. a 60. letech byla sklárna ještě modernizována, byla postavena nová kmenárna a generátorová stanice a vůbec poprvé v Československu zde bylo zavedeno instalované celoelektrické tavení. Tím však modernizace skončila a další větší investice už plánovány nebyly.

V roce 1993 přešla trojice skláren v Ústí, v Novém sedle a v Dubí do vlastnictví italské akciové společnosti *Avirunion*, která byla toho času významným výrobcem obalového skla v Evropě. Samotný Avirunion se však v roce 1996 stal součástí světově největšího producenta skleněných obalů, americké firmy *Owens – Illinois* (O-I). Nový majitel zvážil možnosti růstu jednotlivých továren a rozhodl se investovat do závodů v Novém Sedle a v Dubí a provoz v ústecké sklárně v roce 1997 ukončil. Areál bývalé sklárny poté odkoupil teplický developer Jaroslav Třešňák, který nechal v roce 2019 stavby zbourat a postavil na místě ústecké sklárny technologický park se třemi výrobními a skladovacími halami.

DOLEŽEL, Jakub – JOZA, Petr – KARLÍČEK, Petr, *Flaška: 150 let od založení ústecké sklárny*, Ústí nad Labem 2022.

GRISA, Miroslav – TAUEROVÁ, Miloslava – MÁCHA, Václav, *Sto let ústecké sklárny 1871-1971: účelová publikace ke stému výročí založení Ústecké sklárny,* Praha 1971.

DOLEŽEL, Jakub: Ústecká sklárna očima muzejníka aneb výstava Flaška: příprava, realizace a muzejní pedagogika, Ústí nad Labem 2024, Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta.

KAISER, Vladimír – KAISEROVÁ, Kristina (eds.), *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995.